

Komplot Teorilerinin Babasını Anlatan Kitap Nasıl Hazırlandı?

Bazı kitapların hikâyeleri vardır. Soner Yalçın'ın geçtiğimiz Pazar günü Gerald Fitzmaurice'in yaşamını anlattığı yazısına bakarken okurun G. R. Berridge'nin "İngiliz Gizli Belgelerinde Yahudi Dönmesi İttihatçılar" isimli kitabının hikâyesini öğrenmesi gerektiğini düşündüm¹. Gerçekten de Fitzmaurice, üzerinde yaşadığımız coğrafyayı etkilemiş ilginç bir isim. Berridge'in kitabı da bu önemli ismin tarihin karanlık sayfalarında kaybolmasını önleyen kıymetli bir çalışma.

İsterseniz öncelikle G. Fitzmaurice'in ismiyle ilk nasıl karşılaştığımı anlatayım. Osmanlı İmparatorluğu'nda komplot teorilerinin ortaya çıkışıyla ilgili her araştırma sizi ister istemez Lowther Raporu'na götürecektir. Bemim maceram da böyle başladı. İngiltere'nin o dönemdeki büyükelçisi Gerard Lowther'in ismiyle anılan söz konusu raporda özetle Jön Türklerin Yahudi ve masonlardan oluşan bir klik olduğu ve iktidarı uluslararası Yahudilikle ilişkilerini kullanarak ele geçirdikleri iddia edilmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun hükmettiği coğrafyada mason ve Yahudi karşıtı hurafelerin Batı'daki komplot teorilerine benzer bir biçimde ilk kez ortaya çıkışı söz konusu raporla olmuştur. Lowther Raporu'nun önemi de buradadır.

Raporla ilgili araştırma yaparken ilk olarak Elie Kedourie'nin yazdıkları dikkatimi çekmişti. Kedourie özetle raporun altındaki imza her ne kadar Lowther'e ait görünse de, İstanbul'a yeni tayin edilen büyükelçiye asıl yönlendirenin dönemin baştercümanı Fitzmaurice olduğunu iddia ediyordu. Meseleyi inceledikçe Kedourie'nin bu iddiasını mantıklı bulmaya başlamıştım. Nitekim Lowther'in ismi bu olaydan sonra hiç duyulmamış ama Fitzmaurice'in "Dünyayı Yahudiler yönetiyor" şeklindeki hezeyanları Birinci Dünya Savaşı öncesinde ve sonrasında İngiliz dış politikasına yön vermeye devam etmişti.

Fitzmaurice ismiyle ilk karşılaşmam böyle olmuştu. Fitzmaurice başından beri Jön Türklerden nefret etmiş ve iktidarı ele geçiren hükümetin şikâyetleri sonucu Londra tarafından kızağa çekilmiş, İstanbul'daki etkisi yitirmeye başlamıştı. Koyu bir Katolik olan Fitzmaurice'in Jön Türklere olan nefretini dini eğitimi esnasında öğrendiği komplot teorileriyle ifade etmesi son derece normaldi. Fitzmaurice'in yetiştiği dönemin antisemit havasını anlamak için yine aynı zaman diliminde Fransa'da yaşanan Dreyfus Davası anımsanabilir.

Fitzmaurice'in ismi döneme ait günlüklerde sıklıkla geçmektedir. İttihatçıların nefretle bahsettiği Fitzmaurice bu süre zarfında dini eğitimi esnasında öğrendiği saçmalıkları rapor haline getirmekte, irtibatla olduğu Miralay Sadık, Mevlanzade Rifat gibi gericiler vasıtasıyla komplot teorilerinin Jön Türk düşmanı çevreler arasında yayılmasını sağlamaktadır. İlerleyen dönemde komplot teorileri bu kanal üzerinden Araplar arasında da taraftar bulmaya başlayacaktır.

Fitzmaurice ve İngiliz dış politikası

Fitzmaurice'in raporlarında dile getirdiği ve bugün bile ülkemizdeki gericiler tarafından sıklıkla kullanılan tezler ilk zamanlarda Londra'da ciddiye alınmıyordu ama siyasi gelişmeler bu durumu değiştirdi. Londra, özellikle Mısır ve Hindistan'daki Jön Türklere yönelik sempaticiden rahatsızdı. Kısa süre içerisinde bu sempatiyi ortadan kaldırmak için söz konusu raporların kullanılabilmesi anlaşıldı. Bunun üzerine broşür haline getirilen Lowther Raporu bu ülkelerde bolca dağıtıldı.

Birinci Dünya Savaşı esnasında durum bir başka boyut kazanacaktı. İngiltere, İstanbul'un çıkardığı cihad fetvasının sömürgelerindeki Müslümanların isyanına neden olabileceğinden endişe ediyordu. Bunu engellemek için özellikle Arabistan'da halifenin mason-Yahudi Jön Türklerin elinde esir olduğu, dolayısıyla söz konusu fetvanın geçersiz olduğu tezi işlendi. Fitzmaurice'in tezleri 26 Eylül 1916 tarihli Arab Bulletin dergisinde "Yeni Rejim (1908-1914) altındaki Türkiye'de Farmasonluk üzerine tezler" başlığıyla yayımlandı. Bahsi geçen dergi İngiltere'nin Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan Araplar arasında bir ayaklanma tezgâhlamak amacıyla kurduğu Arap Bürosu'nun yayın organıydı. Arab Bulletin'in aboneleri arasında Hindistan Genel Valisi, Mısır ve Sudan'daki İngiliz başkomutanlıkları ve Savaş ile Deniz bakanlıklarının bulunduğunu söylemek, Fitzmaurice'in fikirlerinin İngiliz dış politikasındaki etkisini göstermektedir.

Bu histerik durum 1917 Ekim Devrimi ile bambaşka bir noktaya geldi. Yahudilerin bir dünya devrimi peşinde olduğu tezi artık genel kabul görüyordu. Fitzmaurice'in ürettiği komplot teorileri Nesta Webster gibi komplot teorisyenlerinin yanı sıra Winston Churchill gibi devlet adamlarını bile etkisi altına almıştı. Churchill de yazılarında Ekim Devrimi'ni aslında Yahudilerin yaptığını ileri sürüyordu. Bu toplu histeri giderek tuhaf bir biçime dönüştü. Fitzmaurice ve Sykes-Picot Anlaşması'na adını veren Mark Sykes gibi İngiliz Hariciyesi'ndeki diğer antisemitler uluslararası Yahudilikle mücadele etmek yerine uzlaşmak gerektiğine inanmaya başlamışlardı. Böylelikle İngiliz Hariciyesi'ndeki yeminli Yahudi düşmanları Siyonistleri desteklemeye karar verdiler. Bu hastalıklı süreç Balfour Deklarasyonu'nun imzalanmasıyla sonuçlanacak, bir başka deyişle antisemitizm Ortadoğu'da kurulacak bir Yahudi devletinin önünü açacaktı.

Buraya kadar özetlediğim tezleri ilk olarak Komplot Teorileri Tarihi isimli kitabımda yazmıştım². Daha sonra G. R. Berridge'in Gerald Fitzmaurice (1835-1939) Chief Dragoman of the British Embassy in Turkey kitabını buldum³. Tesadüfen benim çalışmamla aynı yıl yayımlanmış bu kitabı ilk okuduğumda çok etkilenmiştim. Bunun üzerine meseleyi daha geniş bir biçimde ele almaya karar verdim. Bu karar aynı zamanda Jön Türkler ve

Komploteorilerinin Babasını Anlatan Kitap Nasıl Hazırlandı?

Komploteorileri isimli yeni kitabımın kaleme alınmasıyla sona erecek bir sürecin başlamasına da neden olmuştu4.

Biyografi ve mektuplar nasıl birleşti?

Hayatta bazen güzel rastlantılar vardır. Çalışmalarım esnasında Berridge'in, Fitzmaurice'in 1906-1915 yılları arasında George Lloyd'a yazdığı mektupları da derlediğini fark ettim.

Mektuplar, tesadüfe bakın yine aynı yıl, Türkiye'de İngilizce yayımlanmıştı5. Yeni çalışmamda her iki kitaptan da faydalanacaktım ama bir taraftan da bu iki kitabın Türk okuruna doğrudan sunulması gerektiğini düşünüyordum. Okur, Fitzmaurice'in kim olduğuna ve komploteorilerinin yayılışındaki rolüne kendi karar verebilmeliydi. Bu noktada tek sıkıntı Berridge'in, Fitzmaurice'in biyografisini ve mektuplarını ayrı ayrı yayımlanmış olmasıydı. Bunun üzerine hemen yayınevi olarak kendisiyle irtibata geçtik ve Genel Yayın Yönetmenimiz İlknur Özdemir aracılığıyla her iki çalışmayı birleştirmeyi önerdik. Berridge bu öneriyi hemen kabul etti ve bu çalışmasının Türk okuruna ulaşmasından dolayı çok memnun olacağını ilettiler. Nitekim bu memnuniyetini, dilimize İngiliz Gizli Belgelerinde "Yahudi Dönmesi İttihatçılar" Gerald H. Fitzmaurice Türkiye'deki İngiliz Büyükelçiliği Baştercümanı'nın Anıları şeklinde çevrilen kitabın önsözünde de belirtti.

Fitzmaurice'in etkilerini öğrenmek

Gerald Fitzmaurice 23 Mart 1939 yılında Londra'daki bir bakımevinde hayata veda etti. Ölümünün ardından Times'ta çıkan bir yazıda onun için "İlham verme gücü muazzamdı" deniliyordu. Gerçekten de Fitzmaurice verdiği ilhamlarla sadece bütün dünyadaki ve ülkemizdeki komploteorisyenlerini etkilemekle kalmamış, uzun bir dönem İngiltere'nin dışişlerini de etkilemiştir. Üstelik bu etkiler Sykes-Picot Anlaşması ile Balfour Deklarasyonu ve dolaylı olarak da İsrail'in kuruluşu gibi dünya tarihinde önemli dönüm noktalarına neden olmuştur. Fitzmaurice'in hayatı aslında tutkulu bir manyağın tarihinde bazen ne büyük kırılmalara yol açabileceğine örnek olması açısından kıymetlidir. Bizim tarihimizi de doğrudan etkileyen Fitzmaurice'in hayatı bu yüzden önemlidir ve onun hayatını anlatan iki büyük çalışmanın tek bir kitap biçiminde dilimize kazandırılmasının hikâyesi anlatılmayı hak etmektedir. Bu yazıyla bunu başarabildimse ne mutlu...

1G. R. Berridge, İngiliz Gizli Belgelerinde "Yahudi Dönmesi İttihatçılar" Gerald H. Fitzmaurice Türkiye'deki İngiliz Büyükelçiliği Baştercümanı'nın Anıları, Çev. Utku Umur Bulsun, Kırmızı Kedi Yayınları, Ocak 2016, İstanbul.

2Haluk Hepkon, Komploteorileri Tarihi, Kaynak Yayınları, Kasım 2007, İstanbul.

3G. R. Berridge, Gerald Fitzmaurice (1835-1939) Chief Dragoman of the British Embassy in Turkey, Martinus Nijhoff, 2007, Leiden-Boston.

4Haluk Hepkon, Jön Türkler ve Komploteorileri, Kırmızı Kedi Yayınları, Ekim 2012, İstanbul.

5G. R. Berridge, Tilkidom and the Ottoman Empire The Letters of Gerald Fitzmaurice to George Lloyd, 1906-1915, 2007, Isis Press, İstanbul.